

**R. Patris, Francisci Svarez, E Societate Iesv,
Metaphysicarvm Disputationvm, In Qvibvs Et Vniversa
Natvralis Theologia Ordinate Traditvr, Et Qvæstiones Ad
omnes duodecim Aristotelis Libros ...**

Suárez, Francisco

Mogvntiæ ; [Coloniæ Agrippinæ], 1630

7 Vtrum causa efficiens esse debeat in re distincta à recipiente, vt agere
possit.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94135](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94135)

& necessarium ad illam actionem. Et sic dicimus habere illam, & hoc solum contendimus significari, cum dicitur principalis causa, non ut quod sed ut quo. Qui principio nulla ratione obstat, quod accidens sit entis, id est, substantiæ ens, & quod totum suum esse sit alterius: quin potius illa particula *ut quo*, hæc omnia innuere & significare videtur. Vnde etiam ipsa forma substantialis quatenus est principium quo respectu sui suppositi, est suo etiam modo entis ens. Ne vero de nomine sit contentio, illud etiam dabitur priori sententiæ, quod si nomine instrumenti seu causæ instrumentariæ solum significetur (ut re vera interdum significatur) illa habitudo, quam habet accidens ad substantiam, quatenus illi datum est ut substantia per illud tanquam per instrumentum suum operetur, & ad hoc accipit virtutem ab ipsa substantia, & ab eadem in suo esse sustentatur & pendet, sic vocari potest instrumentum, prius tamen appellatur virtus aut potentia substantiæ.

SECTIO VII.

Primum causa efficiens esse debeat in re distincta à recipiente, ut agere possit.

Explicuimus principia per se agendi causarum creaturarum, superest ut dicamus de conditionibus requisitis ad agendum, quæ licet variæ numerari solent, tres tamen videntur grauiiores & difficiliores: & ad eas omnes alia reuocatur. Supponendum autem est omne agens creatum indigere passio ut actionem, quia, ut supra dictum est, & infra etiam ostenditur, non agit creando, sed ex præsupposita materia. Conditiones ergo requisitæ ad agendum, exigendæ non sunt inter causam & effectum: sic enim non erunt requisitæ ad agendum, sed consequentes actionem. Sunt ergo prærequisitæ inter agens & passum, seu inter causam efficientem & materiam. Prima igitur conditio est distinctio necessaria inter agens & passum. Secunda, propinquitas necessaria, supposita distinctione. Tertia, dissimilitudo & proportio: quanquam hæc tertia quodammodo ad rationem agendi pertinere videatur ut postea videbimus.

I. Omitto conditionem existendi, quia, ut sæpe dixi, hanc non reputo conditionem condistinctam in re ab agente seu principio agendi: vnde merito dixit Aristotel. 4. Metaphysic. cap. 4. text. 16. *Et quæ non sunt, quamuis passio aut loquentur, aut ambulabunt?* Præterea, quia hæc conditio includitur in omnibus aliis: nam si necesse est agens & passum esse propinqua, multo magis necessarium erit ut sint: quomodo enim erunt loca propinqua, quæ in rerum natura non sunt? Item supra ostendimus ad agendum etiam per resultantiam, non satis esse immediatè antea fuisse, multo ergo euidentius est, ad propriam efficientiam necessariam esse existentiam. Quod in naturali efficientia nemo negabit: id autem præsentī instituto sufficit, intelligendum autem est cum proportionem, scilicet, ut quod per se ipsum agit, in se existat: quod verò tantum per instrumentum separatim agit, virtualiter tantum in instrumento existat, quia solum per denominationem extrinsecam ab illo, agere dicitur: illa autem virtualis existentia nihil est aliud, quam quod instrumentum ipsum existat. Quam existentiam etiam in diuinis instrumentis necessariam esse alibi ostendimus.

III. Omitto præterea aliam conditionem, quæ in agente materiali solet requiri, scilicet, quod sit extensum, & quantitatio modo existens. Hæc enim conditio in tantum necessaria est his rebus ad agendum, in quantum intrinsece pertinet ad naturalem modum

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

essendi earum: an vero, separato diuinitus illo modo existendi, possint agere naturaliter, non tam est Metaphysica quæstio, quam Theologica, quam satis attigimus in tomo 3. tertiæ partis, d. 49. sect. 1.

Difficultas præsentis quæstionis, & varia sententia proponuntur.

In suppositis, in hac sectione tractanda est prima conditio. In qua difficultas oritur primo ex multis exemplis, in quibus ostendi videtur non esse necessariam distinctionem in re inter agens & passum, primo ob naturales emanationes, nam ab eadē anima manat intellectus, & in eadem recipitur. Secundo in actionibus immanentibus cognoscendi, & præsertim amandi, nam eadem anima per eandem voluntatem elicit amorem, & recipit. Tertio in motibus phisicis, nam grauiæ & leuiæ se mouent, & viuentia proprius, & aqua se frigefacit, &c. Vltimo obstat ratio, quia licet illa conditio sæpe intercedat in his quæ agunt actione transeunte, quia illis naturale est agere in alia, tamen nulla est ratio quæ necessariò exiget conditionem illam. Si enim aliqua esset, maxime illa vulgaris, quia non potest idem simul esse in potentia ad recipiendum, & in actu ad agendum: hæc autem non videtur vrgens, quia, ut Scotus argumētatur, potest esse in actu virtuali seu eminenti, & in potentia formali, id est, habere vim eminentem ad efficiendam talem formam, & capacitatem ad recipiendam formaliter illam: in hoc enim nulla inuoluitur repugnantia. In contrarium vero est axioma illud ab Aristotele traditum 7 & 8. Phisic. *Omne quod mouetur, ab alio mouetur*: quod adeo receptum est, ut tanquam fundamentum & principium habeatur demonstrationis, qua ostenditur Deum esse.

In hac re quidam existimant hanc conditionem non esse necessariam in omnibus agentibus, licet in multis interueniat. Ita opinatur Scotus in 1. d. 3. q. 7. & in 2. d. 2. quæst. 10. & 9. Metaphys. quæst. 14. & ibi Antonius And. qu. 1. Greg. in 2. d. 6. qu. 1. artic. 3. Iandun. 8. Phisic. qu. 12. qui nituntur argumentis factis. Quibus fauet Comment. 3. de Cælo com. 28. dicens idem posse à se ipso pati actione æquiuoca. Alij frequentius indistinctè acceptant axioma Aristotelis: & hanc conditionem ut omnino necessariam in omni agente requirunt, non solum quoad transeuntes, sed etiam quoad immanentes actiones. Quod differte declararunt Capreol. in 1. dist. 3. qu. 3. & Egid. quodlib. 3. quæst. 16. & quodlib. 5. quæstio. 15. Ferrar. 1. contra Gentes, 23. Vbi tamen excipit efficientiam per naturalem resultantiam: quod fortasse (si consequenter loqueretur) non esset necessarium. Alij vero distinctionibus variis vtuntur ut in progressu explicabimus.

Nonnulla suppositiones ad quæstionis resolutionem.

Primo ergo statuendum est non esse necessarium, agens distingui supposito à passio recipiente. Hoc satis patet inductione facta: idque expresse docet Aristoteles 7. Phisicorum in principio, & 8. Phisicor. capit. 4. Vnde infert, idem posse mouere se ipsum, si distinguatur in partem per se mouentem, & partem per se motam, quomodo ait animalia mouere se ipsa motu locali, & fere eodem modo mouent se se viuētia motu augmentationis: agunt enim directè in alimentum, quod in se conuertunt, & sibi vniunt, & ita augentur. Sic etiam non est in conueniens, idem mouere se per accidēs, sicut mouetur anima, moto corpore.

Secundo supponendum est in eodem supposito agente in se ipsum variis modis posse distingui agens à patiente. Primo secundum diuersas partes integrantes: secundo iuxta diuersas partes substantiales & eff-

IV.

V.

Aliquorū opinio.

VI.

Agens non necessario à patiente distinctum suppositum

VII.

In eodem supposito: variè agēs

LI

sentia.

de patiente
disti. diu

sentiales: vt si per formam agat, & per materiam recipiat, qui duo modi habere possunt locum in corporibus, non tamen vniuersi in omnibus agentibus prout nunc loquimur, nam etiam res spirituales agunt in se. Tertio possunt distinguere, vt saltem alia sit facultas agendi, & alia recipiendi. Quæ distinctio potest esse aut omnimoda & realis, aut saltem vt includens ab inclusio: quorum omnium exempla postea afferemus.

VIII.

Varia actio
nes, de qui
bus est qua
stio.

Tertio distinguere oportet varias actiones, & per singulas discurre, vt ex omnibus generalem aliquam regulam colligere possimus. Inter actiones ergo primū numerari potest naturalis dimanatio seu resultantia: deinde motus Physici ac materiales, qui ex genere suo actione transeunte perficiuntur, qui, claritatis gratia distinguere possunt in suas species, alterationis, augmentationis & motus localis, omitto generationem substantialem, nam per se notum est, idem non posse generare seipsum. His adiungi potest motus localis spiritualium rerum seipsas mouentium: is enim partim similis est motibus corporum, quia se habet tāquam actio transiens, partim est dissimilis, quia non est motus Physicus, id est extensus ex parte subiecti. Denique præter has omnes est efficiētia per actiones immanentes sensus, aut appetitus, intellectus, aut voluntatis.

Prima assertio de resultantia naturali.

IX.

Dico ergo primo: In resultantia naturali, quamuis contingat proximum efficiens non esse distinctum à recipiente, tamen simpliciter ille effectus reducitur in efficientem causam distinctam à passio. Prior pars patet argumento superius facto de potentis animæ ab eadem fluentibus, nam licet in anima distinguere possit ratio agendi & recipiendi illas potentias, vt Ferrar. supra aduertit, tamen cum illa distinctio, rationis tantum sit, nihil ad præsens refert: maxime quoad primam proprietatem quæ immediate à sola substantia resultat, nam secunda forte emanat mediante prima, licet proxime in substantia sola recipiatur, vt sentit Diuus Thom. 1. p. q. 77. art. 8. Atque idem est de substantia & potentis angelorum: in rebus autem materialibus semper fere potest in re distinguere principium efficiens (saltem vt quo) huius emanationis à ratione recipiendi proprietate dimanantem: manentem à forma, non tamen recipitur in illa, cum non sit forma subsistens, sed recipitur in materia, vel in composito ratione materiæ. Solum potest insitari de quantitate, si fortasse manat ab entitate materiæ, & in ea recipitur, quod incertum est.

X.

Posterior pars conclusionis constat ex superiori sectione, diximus enim proprietatem non manare à substantia vel essentia vt à principali agente, sed vt ab instrumento generantis: ergo ille effectus generanti tribuendus est vt principaliori causæ. At verò generans distinctum est à genito & à potentis eius. Dices, reductionem huius effectus in generantem solum esse tanquam in causam remotam, & per accidens, quæ dedit formam, à qua facultates alix manant: hic autem, vt supra dixi, non inquirimus reductionem per accidens, sed per se, & in causam proximam: alias facile diceremus omne quod fit, ab alio fieri etiam distincto secundum suppositum ab alio (inquam) vel qui proxime agat, vel qui remote dederit virtutem operandi. Respondetur non esse hanc reductionem in causam per accidens, sed in causam principalem per se primo quidē, ex intentione & ordinatione nature, nā virtus illa data est vt operetur tanquā instrumentū alterius, cuius vicem quodammodo gerit. Vt proiecta non per accidens, sed per se dicuntur moueri à proiciēte, qui impresit impetū, nō solum quia dedit virtutem agendi, sed quia illam dedit cum hac habitudine, vt esset instrumentum quod vice sui operaretur. Deinde, quando essentia non co-

tinet eminenter has facultates, sed tantū instrumentariē, probabile est requiri maiorem influxum generantis, seu authoris nature, quam si illa causa esset propria & principalis, cui omnis esset tribuendus effectus: quia hoc ipso, quod principium proximum non continet formaliter, neque eminenter effectum, non potest esse propria & adequata causa eius, etiam in ratione causæ proximæ & principalis. Quare si notata aliqua specie non inuenitur illa eminens virtus respectu proprietatum naturaliter consequentium ipsam, necesse est proprietatem quæ est in genito, fieri à simili proprietate, quæ est in generante, aut manare à forma cum aliqua reductione ad auctorem totius speciei vt principaliter efficientem.

Secunda assertio de motu, & actione Physicis.

Dico secundo: Omnis causa efficiens per motum Physicum & actionem transeuntem, distinguuntur in re aliquo modo à materiali causa recipiente effectum. Hæc conclusio est consentanea menti Aristotelis qui forte nil aliud intendit in cit. loc. nā agit de motu Physico rerum corporalium, in solis Physicis moribus inductionem facit semperque in rationibus suis supponit talē motū habere partes, ex parte mobilis. Et quoniam in motu alterationis & augmentationis minor est difficultas, in illis prius explicat breuiter conclusio. Nam inductione facta, nulla inuenitur alteratio, propria quæ ab aliquo agente in se ipsum per se primo fiat, id est, secundum eandem partem contingit quidem, idem per vnam partem alterare se ipsum in alia, si sint dissimiliter affecta: tamē secundum eandem non contingit, vt inductione in omnibus constat. Solum est vulgaris instātia de reductione aquæ ad pristinam frigiditatem, & id est de quacunque simili reductione, in superioribus enūmerāuimus illā actionem non fieri ab agente extrinseco, sed ab intrinseco. Respondetur tamē illā actionem pertinere ad naturalem resultantiam, de qua in prima conclusione locuti sumus: & ideo solet illa actioni tribui generanti, vt notant Capreol. in 2. d. 6. q. 1. 3. Agid. quodlib. 2. quæstion. 16. Henric. quodlib. 1. quæst. 6.

Et hinc facile constat, in motu etiam augmentationis non agere idem in se ipsum per se, nam ille motus non fit nisi prævia alteratione: sed alteratio non fit ab eodem in se ipsum secundum eandem partem: ergo neque augmentatio. Ratio autem a priori huius partis nulla alia esse videtur præter eam quæ Aristot. tetigit, scilicet quia non potest esse idem secundum idem simul in actu & in potentia. Cui rationi valde obstat obiectio supra facta. Quia procedit hæc ratio ad summum de alteratione vniuersa, id est procedit ad æqualitatem eiusdem rationis, nō vero de alteratione æquiuoca, quæ procedit ad qualitatem virtutis seu superioris rationis: nam tunc nulla esset cōtradictio, quod eadem pars haberet qualitatem virtutem, & careret formali, & ideo ageret in se. Propter quod Scotus & alii supra citati existimant rationem Aristotelis non esse vniuersalem, quod est reuera dicere non esse efficacem. Præsertim quia, vt infra videbimus, ipse vtitur ea ratione etiam in motu locali, in quo actio semper est æquiuoca: virtus enim motiua semper est alterius rationis à forma, seu termino motus localis.

Alii hac ratione vtuntur: Alteratio materialis, quæ fit à substantia materiali, procedit actiue à forma, nam materia non est principium agendi: recipitur autem in composito ratione materiæ, quæ est principium patiendi, atque ita, etiam si contingat eadem secundum eandem partem integram agere in se ipsum, nihilominus distinguitur agens à patiente quoad principia agendi & patiendi. Sed hæc ratio non

plane est contra mentem Aristotelis, qui non agit de principio formali quod satis enim erat constans, materiam & formam habere diuersa muna in rebus corporalibus: sed agit de principio quod, vel integro, vel saltem partiali, vt recte notauit D. Thom. quod de veritate, art. 3. constat ex 8. Physicorum, ca. 4. Alioqui cum agit de motu gratium & leuium, non oportuisset recurrere ad generans, sed ad formam efficientem, & ad materiam recipientem motum. Neque in animalibus oportuisset distinguere partem per se mouentem à parte per se mota, quod de partibus integrantibus aperte intelligit Aristoteles ibid. text. 28. Nec denique ascendendo ad motum cœli, oporteret sepe ratum motorem eius assignare, sed intrinsecam formam, quæ esset principium actuum motus, & materiam, quæ esset receptum.

Iuxta mentem ergo Aristotelis dicendum est, idẽ compositum materiale non posse alterare se ipsum per se, seu secundum eandem partem integram. Ratio autem huius ita reddi potest, quasi declarando seu consummando primam rationem Aristotelis, quia si substantia habet in aliqua parte qualitatem formalem, & non virtutalem, vel neutram habeat, non potest ad illam eandem qualitatem se mouere, vt optime probatur ratio facta. Si verò habeat in illa parte qualitatem virtutalem, aut qualitas etiam formalis, est connaturalis eidem parti, vel est violenta, vel neutra. Si est naturalis, semper habebit illam, quia proprietas connaturalis ab intrinseco semper conuenit. Quod si talis fortasse sit, vt violenta tolli aut minui possit, tunc ablatio impedimento, reducere se illa res ad statum connaturalem, tamen illud erit per modum resultantiæ naturalis, & actio principaliter reducetur in extrinsecum principium, quod est generans. Si autem illa qualitas sit violenta, impossibile est, vt eadem res per qualitatem virtutalem caloris, se ipsam formaliter calefaciat calefactione violenta & præternaturali. Exemplum esse potest piper, quod vim habet calefaciendi linguam aut venterem, & tamen non potest calefacere seipsum, quia talis calefactio esset sibi violenta. Huius autem ratio non facile redditur. Quod enim quidam aiunt naturæ lege cautum esse, ne quid sibi interitum aut incommodum parat, non videtur satisfacere, nam idem viuens dum ab intrinseco corrumpitur, sibi interitum parat: parum autem videtur referre, quod hoc sit secundum diuersas partes, per vnā alterando aliam, vel per eandem secundum diuersas qualitates. Et ratione patet, nam illa qualitas virtualis est sufficiens ad efficiendam formalem in subiecto capaci, & naturaliter ac necessario agit: ergo si subiectum, in quo est virtualis qualitas, est capax formalis, & caret illa, ex necessitate naturæ efficiet illam in se, neque ob illam naturæ legem potest continere actionem suam nisi aliunde impediatur, quia non est agēs liberum.

Adde, nonnullos sentire, calidum naturale in viuentibus exiccare se ipsum, & consumere naturale humidum, non solum secundum diuersas partes, sed etiam secundum eandem, vt videre licet in Agido. quodlibet. 2. quæstio. 17. Vbi tamen ait illam consumptionem humiditatis fieri per resultantiam naturalem nimis siccitatis ex calore nativo. Sed id censeo impossibile, nam cum illa actio sit violenta, non potest resultare naturaliter ab intrinseco, quia est implicatio in adiecto, quia violentum est, quod est ab extrinseco, passio non conferente vim. Vnde censeo id quod supponit Agidius, esse falsum & impossibile, nimirum quod eadem pars animalis homogenea, id est secundum se totam eodem modo disposita, modo sibi connaturali, per calorem sibi nativum, siue formalem, siue virtutalem, minuat humiditatem sibi connaturalem, seipsam violento exiccando: quia impossibile est, quod eadem forma in eadem parte materię requiratur dispositiones, aut formaliter, aut

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

eminenter repugnantes: alias in seipsa & in sua inclinatione inuolueret repugnantiam.

Si ergo aliqua substantia, vel tota, vel in aliqua parte, habet calorem verbi gratia, virtutalem in tanta intensione, puta vt quatuor, vel simul necessario habebit tantundem calorem formalem sibi connaturalem: vel certe tale habebit temperamentum, talẽque dispositionem naturalem, vt resistat & impediat, ne illa qualitas virtualis suā formalem actionem in eadem parte exerceat: & hac ratione nihil potest se ipsum secundum eandem partem ab intrinseco alterare violenta alteratione. Quod maxime declaratur in his mistis, quæ habent virtuales qualitates actiue primariæ, nam illæ supponunt temperamentum accommodatum primarum qualitatum, & aliarum dispositionum quæ ad illas cõsequuntur: ergo fieri nõ potest vt in eadem parte dissoluatur tale temperamentum per intrinsecam actionem illius facultatis virtualis. Et hoc confirmat exemplum illud de pipere, ita enim est dispositum & affectum aliis qualitatibus, & dispositionibus, vt eius calor virtualis, nõ habeat vim calefaciendi ipsum vltra connaturalem gradum caloris, quem requirit, quatenus tale mistum est. Alij existimant non oportere aliam rationem reddere, nisi quia qualitas non est actiua in subiecto in quo est, etiam si nulla alia conditio desit: Sed hoc mihi non probatur, quia est manifesta petitio principij huius enim causam & rationem inuestigabimus.

Alia verò ratio reddi potest, cur piper non calefaciat se, nimirum quia fortasse non habet vim totalem seu integram calefaciendi, nisi aliunde inueniatur. Constat enim experientia applicatum manui non calefacere, sed indigere aliqua excitatione vel alteratione, & aliqua commitione cum intrinseco calore animalis, & idem dici potest de vino & similibus. Vnde quamuis nulla ex his rebus per se sola se ipsum alterare possit sua qualitate virtuali, tamẽ postquam incipit ab extrinseco alterari, & cum extrinseco agente coniungi, nullum est inconueniens, quod consequenter adiuuet ad sui alterationem, aut corruptionem: iam enim integrum alterans satis distinctum est à patiente. Sic igitur alteratio violenta nunquam potest esse eiusdem in se ipsum per qualitatem virtutalem.

Alteratio autem indifferens, id est, nec violenta, nec naturalis, esse non potest in eo, qui habeat qualitatem virtutalem ad talem alterationem faciendam, quia illa qualitas naturaliter ac necessario agit quantum potest: ergo vel inuenit in subiecto suo dispositionem naturalem repugnantem suæ actioni, & sic eius actio esset violenta: vel nullam inuenit repugnantem dispositionem, sic dimanatio erit naturalis, quia est ab interna & nativa qualitate, & ex intrinseca naturæ necessitate. Vnde, si quæ datur alteratio vel actio ad qualitatem indifferens, vt est illuminatio in aere, semper ac necessario est ab extrinseco agente. Et ratio est clara, quia si sit ab intrinseca forma, vel immediate, vel mediante aliqua qualitate connaturali eidem formæ, iam non erit indifferens, sed connaturalis illa qualitas.

Ex his ergo omnibus ita concluditur ratio. Omnis qualitas vel est violenta, vel naturalis, vel indifferens. Si sit violenta & indifferens, euidenter est ab extrinseco agente. Si vero sit naturalis, est à genere: vel si dicatur esse ab intrinseco, est per naturalem dimanationem, de qua non est sermo in hac conclusionẽ. Accommodando autem hunc discursum ad rationem Aristotelis, dicendum est, illud principium; Non potest esse idem simul in potentia & in actu, esse verum, etiam de actu virtuali, adhibita duplici limitatione. Vna est, vt sit sermo de actu qui est principium motus Physici & mœre naturalis, vt excludamus actiones immateriales, & vitales, de quibus nunc non est sermo. Alia est, vt intelligatur de re existentem in suo naturali statu, nam in præternaturali statu

XVI.

Ratio ob quam virtualis qualitas suum subiectum non alteret.

Ad idem probandum alia ratio.

XVII.

XVIII.

Alteratio indifferens semper est ab extrinseco.

XIX.

Ratio ad quam conclusio.

Idem in potentia & in actu virtuali esse non potest, qualiter verum.

contingit quidem esse in actu virtuali, & potentia, formalis, ut est in aqua calida, quæ virtute est frigida, tamen actio illius virtutis solum est naturalis resultantia, & tribuitur extrinseco agenti, ut dictum est. Vnde si quis velit, non, vocare hanc continentiam virtualem, sed instrumentalem, priori moderatio facta erit.

XX.

Ex his facile est conclusionem probare in motu locali, applicando discursum factum & inductionem, quæ ex Aristotele citatis locis in hunc modum fieri potest: Aut corpus mouetur naturaliter, aut violento, aut motu indifferenti. Secundo & tertio modo semper modus provenit à causa extrinseca: sub his enim duobus membris comprehendimus omnes motus, quos Aristot. præter naturam appellavit, siue sint contra naturam, quos violentos vocamus, siue sint omnino extra debitum, seu extra principium intrinsecum propriæ naturæ, ut est motus circularis ignis in propria sphaera, & si quis est alius similis. Motus autem naturalis aut est animalium se mouentium, aut rerum inanimatarum in propria loca tendentium. In utroque autem distinguitur efficiens à patiente, nam corpora inanimata à generante mouentur ad sua loca naturalia, in animalibus vero distinguitur pars per se mouens à parte per se mota, & ita non se mouet totum nisi quasi per accedens.

Difficultas de motu grauium, & leuium.

XXI.

Circa quam inductionem tres præcipue difficultates occurrunt. Prima est illa vulgaris de motu grauium & leuium, sed quia illa parè Physica est, & licet magna contentione tractetur inter diuersimode opinantes, vix potest esse in ea dissensio nisi in modo loquendi: ideo, omissis multis argumentis, annotabo breuiter punctum difficultatis, & quomodo in ea sentiendum & loquendum censeam. Multi ergo absolute dicunt grauiam & leuiam à se ipsis moueri in sua loca. Scorus in 2. distinctione 2. quæstione. 10. Gregorius in 2. quæst. 1. artic. 3. Mairon. dist. 14. quæst. 6. Abulen. Math. 22. quæst. 22. Buridan. Iandunus Niphus, Saxo. 8. Physic. Alii existimant hæc corpora mere passiuè se habere ad hos motus: moueri autem vel à cælo, vel attracta à suis locis naturalibus, vel à medio, seu à loco contrario expellente. Hæc & alia referunt Richardus in 2. distinct. 14. artic. 2. qu. 4. Zimara 2. de anima, text. 54. Gregorius supra; quæ ut improbabilia, omitto. Communis ergo sententia est moueri principaliter à generante. Sumitur ex Aristotele citatis locis, præsertim 8. Physicor. à text. 29. & 4. de Cælo, capite tertio, & idè sentit Commentator his locis, quamuis interdum varius esse videatur. Idem tenet Diuus Thomas eisdem locis, & prima parte, quæstione 18. articulo primo, & 1. Contra Gentes, capit. 97. Caietanus, & Ferrariensis his locis, & Capreolus in 2. distinctione 6. articulo 3. Egidius, quodlib. 5. quæstione 16. Albertus 8. Physic. tractatu 2. capitulo 4. Et frequentius expositores 8. Physicorum. Et hæc sententia rectè explicata vera est multi tamen etiam Thomistæ in ea explicanda valde errant.

XXII.

Varij modi
explicandi
communem
& veram
opinionem.
Soto 2.
Phys. q. 1.
lib. 8. qu. 1.
Ianel 9. 9.

Quidam enim ita existimant hanc motionem esse à generante, ut in ipso mobili nulla sit intrinseca virtus actiua motus, sed solum naturalis potentia passiuæ, ratione cuius illis debetur talis motus. Contra quam sententiam sunt euidentes rationes Scoti, & aliorum, quia est euidens, generans non posse immediate imprimere hunc motum per formam aut qualitates quas in se habet, absque qualitate indita ipsi mobili, à quo effectiuè manet ille motus, quia contingit non esse generans, vel ita esse distans, ut non possit immediate mouere. Alii vero distinctione vtuntur: nam quando graue (inquiunt) immediate postquam genitum est, incipit moueri deorsum, tunc immediate mouetur à generante, ipso passiuè tantum

se habente, quia tunc potuit generans per se imprimere motum. At vero, quando graue mouetur aliquo tempore transacto post generationem, tunc incipit non moueri à generante, sed à se actiuè. Ita Soncinus 9. Metaphysicæ, quæstione 8. & tribuit Commentatori, & idem sequuntur Caietanus Thienensis 8. Physicorum, & Paulus Venetus in summ. de Cælo cap. vigesimo quarto. Sed apud me est distinctio impropria, tum quia hic motus semper est eiusdem rationis, & ab eodem principio naturali fit; tum etiam quia, etsi graue incipiat moueri immediate post instantem suam generationem, nondum mouetur intrinsece à generante, quia nondum est motus, immediate autem post illud instans, & fieri potest ut generans iam non sit, vel saltem paulo post, adhuc durate motu, & quamuis sit, tamen immediate post instantem generationis iam distat à re genita: suppono enim generans in suo loco manere: ergo non potest per se immediate efficere motum in genito. Ergo solum dicitur mouere, quia in instanti generationis impressit illi impetum, quo immediate post mouetur: ille autem impetus non est nisi grauitas: quidquid enim aliud fingatur, vanum est. Quia generans per se non imprimere nisi quod per se consequitur generationem, generationem autem rei grauis per se non consequitur nisi grauitas, quantum ad præsens attinet: ergo à grauitate intrinseca ipsius grauis, fit tunc illo motus, eodem modo, quo fit post quodlibet tempus. Estque id maxime consentaneum rationi, cum grauitas eadem sit eadem, & eandem habeat virtutem, & distantia temporis.

Dicendum est ergo, quotiescunque res inanimata redit in suum locum naturalem, intrinsecam grauitatem, vel leuitatem esse principium efficiens proximum, non vero principale, illius motus. Hoc fertur euidentis experientia, & rationibus factis contra priores modos explicandi communem sententiam. Item, quia cum illi motus per se ac necessario conueniant his corporibus, necesse est assignare aliquod principium actiuum illius motus, per se etiam ac necessario illis conueniens; nullum autem est aliud præter intrinsecam formam & grauitatem, nam generans, ut dicebamus, contingit omnino non esse, vel valde distare, & reliquæ omnes causæ vel nullæ sunt, vel saltem sunt mere contingentes. Et hæc est sine dubio sententia Aristotelis, nam li. 8. Physicor. cap. 4. text. 32. cum distinxisset duplicem potentiam, rem motam, scilicet, & proximam, subdit; *Frigidum potestate calidum est, cum autem mutatum est, ignis est: com-burit vero, nisi quicquam prohibeat & obstat: & addit: Non secus se res habet ingraui & leui, namque ex graui & leue, ut ex aqua aer, hoc enim potestate erat primum, & post-iam est leue: protinusque ager, nisi aliquid impediat. Et in- fra: Sed si id quod impedit, amotum fuerit, ager. Et quarto libro de Cælo, capite primo textu secundo, ait, grauiam & leuiam habere in se fomenta seu incitamenta motus: & clarius capite tertio, textu 25. comparat graue & leue ad corpus sanabile, dicens, sicut hoc ad san- itatem, ita illa ad sua loca proficisci. Subdit vero discrimen, dicens; Excipitur tamen hoc: hæc enim, graue (inquit) ac leue, in suis mutationis principium habere videntur, illa vero non in se ipsis, sed foris, ut sanabile & ac- crescibile: ubi necesse est loqui de principio actiuo: passiuum enim etiam est in subiecto sanabili. Vnde de illo, & de accrescibili subdit; Quamquam & hoc interdum ex se ipsis mutantur, & paruo facto in exteriori motu, alterum in sanitatem, alterum in incrementum ac- cedunt. Item 4. Physicor. cap. 9. text. 85. ait; Densum & rarum quatenus grauitate & leuitate prædita sunt, latius est efficiencia: Quatenus vero sunt durum, & molle, non habere principium mouendi, sed vel resistendi, vel patiendi alterationem.*

Neque obstat, quod idem Aristoteli. 2. de Gene- rat. capite secundo, text. 8. dicit grauitatem & leui-

taem non esse principia agendi, nam ibidem etiam aut neque esse principia patiendi: loquitur enim de principio agendi vel transmutandi aliud, vel patiendi vel ab alio, actione vel passione, quæ ad generationem vel corruptionem tendat, de qua ibi loquebatur. Itē dicere possumus loqui de proprio principio & principali, cui simpliciter tribuatur actio, & consequenter de propria efficientia, & actione. Hæc enim, quæ gravitati, aut leuitati conuenit, potius est resistentia quædam naturalis, eo modo quo est efficientia, non est dubium quin gravitas sit principium eius. Quæ etiam est sententia Diui Thomæ in 1. 2. questione 36. articulo secundo, & in tertio contra Gentes, cap. 23. ratione quarta, & aliis locis quæ notat Capreolus supra, & Bergomensis in Concordant. dub. 690. & 691. Qui etiam illa loca conciliant cum aliis, in quibus Diuus Thomas negare videtur, hæc corpora habere in se principium actuum motus, scilicet, quod ibi intelligat de principio principali, hic de instrumentali, seu ibi de principio quod, hic de principio quo.

Sed quæres, an hoc principium internum sit sola gravitas, an etiam substantialis forma: variè enim loquuntur auctores. Respondetur si loquamur de principio per se proxime & actu influente, illud esse solam gravitatem, quia in illa est sufficiens vis ad efficiendum illum motum, & terminum eius non minus quam sit in calore ad calefaciendum. Quod declaratur ex mysterio Eucharistiæ, nam æqualem gravitatem habent species panis, & æquali motu movebuntur deorsum sine forma, ac si adesset ibi substantia panis. Si verò sit sermo de principio intrinseco re moto, sic forma substantialis est principium, quia ab illa manat atque resultat naturaliter gravitas, sicut alię proprietates naturales.

Nihilominus tamen addendum est ultimo, hunc motum naturalem principaliter esse tribuendum generanti, qui formam, & mediante illa, gravitatem indidit, à qua motus resultat: sicut proicienti & imprimenti impetum tribuitur motus qui ab illo manat. Quia ut impetus impressus, licet sit verè virtus motiva, & in se habeat sufficientem vim ad illum motum, nihilominus non mouet, nisi ut instrumentum proicientis, & vice eius, ita gravitas non mouet nisi ut instrumentum generantis, & vice eius. Hæc est mens Diui Thomæ, & aliorum auctorum, quos citauimus in vltima sententia, & Aristotelis in citatis locis, qui in hoc sensu sæpe alibi dicit, inanimata non habere in se principium unde est motus, & hoc discrimen semper assignat inter ea & animantia, ut videre licet 2. de Cælo, capite secundo, textu 9. & 1. de Anim. capite 2. text. 19. & lib. 2. cap. 2. textu 13. Et hoc discrimen viuientium à non viuientibus communi omnium consensu receptum est, ut notat Diuus Thomas 1. contra Gentes cap. 97. Ratio autem huius attributionis est, quia perfectio horum inanimatorum non consistit in motu ad sua loca, sed in esse, seu permanere in suis locis: qui status seu perfectio, per se loquendo conuenire potest his rebus in eodem momento, quo esse incipiunt ex vi suæ generationis: & ideo sicut alię proprietates & naturales dispositiones, quæ per se conueniunt rei genitæ ex vi generationis, à generante dari cõferuntur, ita etiam & naturalis locus. Atque hinc vltèrius fit, ut quacunque ratione naturalis locus vel impediatur, vel auferatur, via seu regressus ad illum, eidem generanti semper tribuatur, quia semper eodem principio & eadem denominatione naturali fit, & quia eiusdem est terminum, & viam, seu motum ad illum conferre. Atque hoc modo explicauit hanc rem Diuus Thomas 3. contra Gentes, capite 23. dicens: Forma est principium motus localis, in quantum alicui corpori secundum suam formam debetur aliquis locus, in quem mouetur ex vi sue forme tendentis in locum illum, quem quia dat generans, dicitur esse motor. Sic etiam supra dicebamus reductionem aquæ tri-

Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

bui generanti, quia naturalis ac perfecta frigiditas, per se loquendo, debita est aquæ ex vi suæ generationis, & formæ. Solum est differentia, quod motus ille reductionis aquæ ad frigiditatem est immediatè à forma substantiali: hic autem reductio ad naturalem locum est, media virtute motiva. Huius autem ratio non est, nisi quia frigiditas est prima passio, esse autem in tali loco, non est prima seu immediata passio, sed mediatè conueniens ratione alterius puta gravitatis aut leuitatis: hoc autem nil impedit, quominus utraq; sit dimanatio naturalis ex vi generationis.

Et ex hac ratione colligitur discrimen, ob quod actiones inanimatorum in exteram materiam nõ tribuuntur generanti, ut dum ignis calefacit, &c. licet consequantur naturaliter formam, & facultatē datam à generante. Item, cur motus augmentationis, per quem genitum ad perfectam quantitatem tendit, non generanti, sed ipsi genito tribuatur. Ratio enim est, quia hæc non sunt proprietates naturales aut perfectiones debite rei genitæ in instanti quo generatur, ex vi suæ generationis: Dices, cum aqua calida calefacit, nõ solus ignis dicitur calefacere, sed etiam ipsa aqua, & lapis, si descendendo impellat aliquid aliud: vere dicitur illud mouere: ergo vere etiam dicitur efficere suum motum, atque adeo mouere se tanquam suppositum in se sustentans principium, proprium illius actionis. Hæc enim sola ratione aquæ calidæ actio calefaciendi tribuitur. Respondetur in aliquo sensu non esse inconueniens admittere illam locutionem, ut notauit Ferrarius. primo cont. Gentes, capite 97. & significauit Capreolus supra, scilicet quatenus denominat quali materialiter suppositum habens in se proximum principium talis motus. Quia tamē illud principium gerit vicem alterius, cuius est instrumentum, ideo, simpliciter & absolute loquendo, in illud refunditur actio, sicut clare constat in exemplo de proiectis.

Dices tandem: Quamuis hæc congruentia datā satis declaret modum illum loquendi philosophicum esse, & habere in re aliquod fundamentum: quid tamen refert ad efficientiam realem, & condiciones ad illam necessarias declarandas? Nam ex dictis satis concluditur potentiam vere actiuam, ut in aliquod subiectum efficiat, non necessario debere esse in subiecto distincto, neque in distincta parte illius subiecti. Respondetur, merito ac sapienter hoc fuisse à Philosophis consideratum ac declaratum, ut significarent, res vitæ carentes non accepisse à natura virtutem ad perficiendum se, per se loquendo sed harum rerum naturam solum postulare, ut in sua naturali perfectione generentur. Et hinc constituerunt differentiam inter viuentia, & non viuentia: quam etiam Plato in Phædro, & dialogo decimo, de legibus assecutus est, quod viuentia talia instituta sunt à natura, ut possent se ipsa perficere, seu actuare (de creatis proprie loquimur) non viuentia autem per se nõ habent nisi quietem in ea perfectione, quam à generante recipiunt, nisi aliunde impediuntur. Quia tamen optime instituta sunt, eam imperfectionem accipiunt cum debita connexionē suæ essentia, & proprietatum inter se, quæ tota auctori talium rerum, seu generanti merito tribuitur. Et ideo quotiescunque huiusmodi res ex accidente impediuntur ab statu naturali, & postea, ablato impedimento, ad illum redeunt, talis reditus non cõferetur esse per propriam actionem, sed per naturalem resultantiam, & ideo nõ tam ipsis, quam generanti tribuitur.

Difficultas de inanimantibus se loco mouentibus

Secunda difficultas circa eandem inductionem Aristotelis est de motu animalium seu mouentibus.

LI 3

XXVII.
Qua inani
maiorum
actiones tri-
buuntur
generanti
qua non.

XXVIII.
Obiectum
satis fit.

XXIX.

um, nam in eis non videtur distingui agens à patiente. Quam difficultatem Aristoteles dissoluit, dicens, *animal non se mouere per se primo*, id est, ita ut vnaquæque pars se ipsam moueat, sed per vnam partem scilicet, integram & organicam, mouere aliam, ut experientia ipsa videtur ostendi: & ita distingui ibi agens à patiente, saltem secundum partes. Sed videtur difficultas, nam hic processus inter partem mouentem, & motam, non procedit in infinitum: non est enim inter partes proportionales, sed æquales, seu alicuius certæ magnitudinis, neque ille processus in causis per se ordinatis locum habet: sistendum est ergo in aliqua prima parte mouente: illa autem non potest mouere nisi mota, id enim de omnibus motoribus corporeis docet ipse Aristoteles septimo Physicorū, capitulo primo, textu tertio, & maxime verum habet in corpore mouente aliud quasi impellendo, quomodo pars vna animalis videtur aliam mouere. Sumo ergo primam partem mouentem in animali, & inquirō, à qua illa moueatur: non ab alia, cum illa sit primo mouens in illo ordine: ergo à se. Neque enim est aliud principium, in quod reducatur, nam ille motus tribui non potest generanti, cum vitalis sit, & non sit per naturalem diminutionem, sed ex appetitu animalis. Nec satisfaciunt, qui respondeant, motum illius partis esse ab anima ut informante partem illam, recipi autem in eadem parte ratione materie, quia, ut supra obieciēbam, hoc modo dici posset quodlibet corpus mouere se ipsum ratione forme, & moueri ratione materie.

XXX. Eadem difficultas est de motu cordis, qui perpetuus est, dum animalis vita durat, estque inter duos terminos, & ex pulsu tractuque componitur. Vnde licet eo modo semper duret, non tamen est perfecte continuus, nam inter dilatationē, & contractionem aliqua quies necessario intercedit. Huius ergo motus nulla est alia causa efficiens, præter cor ipsum quod cum homogeneum sit, non potest distingui in partem per se mouentem, & per se motam, sed totū per se primo se mouet. Nec potest motus ille attribui generanti propter easdem rationes nuper tactas, scilicet, quia est motus vitalis, & in eo consistit perfectio viuētis, aliās motus augmentationis deberet etiam tribui generanti.

XXXI. Ad priorem difficultatem, si verum esset, ut nonnulli existimant, virtutem actiuam motus animalis non esse aliam ab appetitu, qui immediate actu suo excitat neruū, qui est prima pars, quæ mouet alias, sic facilius esset responsio; nam appetitus, si est sentitiuus, est in corde, si rationalis, in anima ipsa: & per actum suum formaliter immanentem, & virtualiter transeuntem, mouet primam partem animalis: & ita distinguitur ibi agens à patiente, quia vel appetitus est in distincta parte animalis: vel certe se habet ut motor quidam separatus. Veruatamen hæc responsio supponit falsam sententiam; nam reuera virtus motiua animalis, prout actiua est, distincta est ab appetitu, ut probatur latius in scientia de Anima. Sunt verò, qui existimant hanc potentiam motiuam vel

Toletus lib. 1. de Anim. c. 4. quæst. 9. esse animam ipsam secundum substantiam suam, vel certe esse in sola illa: qui consequenter aiunt solam animam ut informantem neruum, mouere illum per se ipsam, seu per potentiam, quæ est in ipsa, & per neruum ut per instrumentum mouere proximam partem, &c. Et ad obiectionem superius factam responderi poterit, iuxta hanc sententiam, concedendo in illa prima parte motus animalis, seu in neruo, non distingui partem integram per se mouentem, & per se motam; sed solum partem essentialem. Neque id esse inconueniens, quia ibi anima, eo quod in se habeat totam mouēdi virtutem, se gerit ac si esset mouens quod, & separatum. Et ita hoc non repugnat intentioni Aristotelis. Imo dici possit satis esse, quod nullum mobile corporeum integrum, & totale se i-

psum per se primo moueat, quantum secundum aliquam partem inchoantem motum illam moueat sine alio instrumento, sed solum ratione suæ forme, sicut infra dicemus de motu cordis. Quo sensu posset probabiliter defendi hæc responsio, etiam si potentia motiua quæ est in neruo, non sit in sola anima sed in ipsa parte ut composita ex corpore & anima, quod videtur probabilius, præsertim in brutis animalibus.

XXII. Vltius vero addere possumus, primum instrumentum motus animalis esse musculos, qui ex neruis & quibusdam ligamentis, & carne compacti sunt, ut Galenus latius explicat 12. de vfu partium, cap. 3. Hoc autem instrumentum non ita mouetur à se quin alia concurrant ad eius motum, ratione quorum dici possit ab alio moueri. Nam in primis non potest ipsum inchoare motum, quin alia pars animalis immota maneat, cui ipsum innitatur: in omni enim animalis motu experientia ipsa constat, non posse fieri motum vnius partis, nisi quiescente alia: illa ergo pars quiescens etiam pertinet ad instrumentū motus, & dicitur mouens per se immotum; & ita ratione illius distinguitur mouens à prima parte animalis mota simul & mouente: quod notauit Albertus lib. 3. de anim. tract. 4. cap. 8. Addere item possumus ex Diuo Thoma, Commentatore, & aliis 3. de Anim. capit. 10. etiam cor esse aliquo modo fundamentum huius motus, tum quia nerui ab ipso sunt, cum maxime, quia concurrunt mediis spiritibus animalibus, ad mouendum musculum, nam constat etiam experientia hanc virtutem motiuam sine spiritibus exerceri non posse: quos spiritus cor aut cerebrum (iuxta varias Philosophorum sententias) mittit ad eam partem, qua inchoandus est motus: ergo verisimile est illos spiritus deferre etiam aliquo modo ut instrumenta motus: ipsi autem spiritus mouentur impulsu seu agitari ex efficacia alicuius virtutis existentis in corde, vel cerebro, quæ ipsa immota manens impellit spiritus, intercedere appetitu. Sicut virtus expulsiua excrementorum naturaliter expellit immota manens. Nec necesse est, ut omne corpus moueat actu motū, sed satis est, quod aliās sit mobile, vel certe, quod moueatur per actiū ad motum totius, sed de illo axioma iterum infra dicetur.

Ad posteriorem partem difficultatis, quia motus cordis cum naturalis sit, ex contrariis componi videtur (nam consistit in continuo accessu, & recessu inter eosdem terminos, non in modum circulationis, sed per dilatationē, & contractionem) ideo Philosophis omnibus admirabilis ille motus visus est. Vnde quidam dixerunt non esse à natura particulari & intrinseca, sed ab vniuersali natura, & extrinseca eo motore. Quam sententiam ridiculam appellat Di. Thomas opusculo 15. Et merito, quia finis illius motus non est aliquid pertinens ad vniuersalem naturam, sed ad particularem ipsius animalis, nimirum refrigeratio, & moderatio caloris vitalis ipsius cordis, medio aere per respirationem attracto: & ideo est absolute necessarius ad vitæ conseruationem, non est ergo ex natura vniuersali, sed ex particulari ipsius animalis: ergo oportet ut in ipsa natura animalis sit proprium principium illius motus, quia ea quæ sunt ab intrinseco necessaria, & perpetua, in ipsa natura debent habere internū principium.

XXIII. At igitur Diuus Thomas in citato opusculo, illi motum effectiue prouenire ab ipsa anima, quatenus est naturalis forma corporis. Quia vero statim occurrebat obiectio supra tacta, quod hoc non satis est, ut distinguatur in partem mouentem & motam ad sensum Aristotelis: ex quo sequitur, totum cor se per se primo mouere; addit Diuus Thomas, motum illum tribuendum esse generanti: quia ad modum præpensionis ex ipsa forma naturaliter resultat, quæ sententiam Capreolus & Ferrariensis supra sequuntur. Quod sane difficultatem non parua habet primò

in explicando, quo modo ab vna, & eadem facultate naturaliter agente possit tam varius motus resultare, quia virtus naturaliter agens est determinata ad vnum; dilatatio autem & contractio, seu accessus, & recessus ab eodem termino, sunt contrarij motus. Neque enim est simile de moribus animalium, qui etiam naturales dici possunt, quatenus quadam naturæ necessitate fiunt: illi enim proficiuntur ab appetitu, qui cognitionem sequitur, & variari potest iuxta varias apprehensiones, quæ etiam variatur iuxta varias applicationes obiectorum: motus autem cordis non procedit ab appetitu, sed ex mera proprietate naturali. Neque etiam videtur simile: quod D. Thomas adducit de motu circulari cœli, in quo includitur accessus & recessus secundum diuersas partes ad aliquem partialem terminum; tunc quia in motu circulari illud reperitur sine vlla contrarietate motuum, & cum vera continuitate partium motus: hic autem videtur esse vera contrarietates inter partes huius motus, vnde vera quies inter eas intercedit. Tum etiam, quia ille motus circularis non est ab interno principio actiuo, sed ab intrinseco motore. Hæc vero difficultas æquè procedit, siue dicamus illum motum fieri à generante per resultatam naturalem, siue ab ipso animali per propriam actionem, nam semper fit à facultate naturaliter agente. Epideonihil aliud dicendum occurrit, nisi sententiā animam, eo quod nobilior forma sit, habere posse facultates naturales quæ in modo operandi superent inferiores formas: huiusmodi autem est hæc facultas motiua, quæ est in corde: & ideo non omnino determinatur ad vnum, nisi intra suam quasi sphaeram, id est, intra illos terminos, ad quos per dilatationem accedit, recedit autem per contradictionem. Ex quibus partibus componitur integer motus qui physice vnus est, quamuis non sit mathematicè continuus.

XXXV. Hoc tamen supposito, difficile est motum illum tribuere generanti. Primo, quia est actus vitalis: actus autem vitæ est à principio intrinseco, vnde non debet reduci in extrinsecum. Fortasse non desit, qui neget motum illum esse vitalem, quia non fit per appetitum, & cognitionem. Hoc tamen improbabile est, & contra omnes Philosophos: licet enim dubitent, an ille motus sit ab anima vt vegetatiua, vel sensitua, vt latè Zimara Theorem. 12. tamen omnes cōueniunt esse ab anima vt anima est, cum sit quasi fundamentum vitæ. Quinto, absurdum videtur, meatum respirationem tribuere generanti, & dicere, quod ego non respiro; at respirationem etiam est actio naturalis, quæ fit sine interuentu appetitus, imo ex ipso motu cordis, & pulmonis fit. Tercio, vix potest reddi ratio, cur etiam nutritio non tribuatur generanti, nam etiam est merè naturalis, & incipit extrinsece tantum ab instanti generationis, & perpetuo durat ex se, & vt nutritio est (secus vt augmentatio) non tendit in aliquam perfectionem debitam ex vi generationis, sed ad conseruandam vitam, reparando quod perditur. Sic ergo motus ille cordis incipit extrinsece ab instanti generationis, & semper durat de se, & non tendit ad aliquem locum debitum animali, seu cordi ex vi generationis, sed fit ab ipso viuente ad conseruationem vitæ, cui motus ille deseruit, saltem vt causa per accedens, vel ad remouendum & expellendum aliqua corruptentia, vel ad attrahendum aliquid refrigerans. Et ideo non existimo inconueniens hunc modum attribuere ipsi animali, & asserere, secundum eandem partem integram mouere & moueri: satisque esse, quod rationes agendi & recipiendi sint diuersæ: Aristoteles enim solum de motu totius animalis dixit, fieri per motionem vnius partis in aliam. Iuxta quam responsionem consequenter faciendum est, non oportere agens & patientem vt quod distingui in hoc motu physico, eo quod vitalis, & tantum partialis sit: quod nullum est inconue-

niens, vt magis ex tertia assertione patebit inferius: & videtur esse satis consentaneum menti Aristotelis lib. de communi animalium motu, in fine.

Difficultas de motore cœli.

XXXVI.

Tertia difficultas est, quia Aristoteles solum facit inductionem in sublunariis corporibus: omittit autem cœlestia, vel potius ex illis ad hæc argumentum facit: non videtur autem efficax, saltem ad inferendum cœlum moueri ab alio motore vt quod, sed ad summum ab alio vt quo, id est, à propria forma. Quid enim, si quis dicat formam cœli esse quoddam speciale genus animæ, ad quam talis motus naturali necessitate consequitur, non per vnam partem integram in aliam, sed in qualibet parte per se ipsam, mediante sola forma, & facultate naturali, sicut paulo antea dicebamus de motu cordis? Respondetur, verum esse, Aristotelem non assumpsisse in sua inductione corpora cœlestia, sed ex inferioribus, quæ nobis sunt nota, argumentari ad superiora, quæ minus nota sunt. Erit autem efficacissimum argumentum, si supponamus motum illum non esse ita naturalem illis corporibus secundum proprias & particulares naturas, sicut est motus cordis, aut grauium & leuium: quia ille motus neque ordinatur ad conseruationem vel perfectionem aliquam illorum corporum, neque ad aliquem locum naturaliter eis debitum. Quo discursu vitur D. Thomas 3. contra Gentes, capite 23. ratio. 4. vt probet, motum cœli non esse ab intrinseca forma. Tunc enim motus à forma naturaliter manat, cum locus comparatus per talem motum debetur mobili, ratione suæ formæ, vt patet in omnibus corporibus naturalibus, locus autem quem cœlum acquirit per motum circularem, non est ei debitus ratione formæ, quia nihil ad perfectionem vel inclinationem formæ eius refert habere potius hoc vbi, quam aliud, scilicet in ordine ad diuersas partes suas: verbi gratia, habere Solem in hoc hemisphærio potius, quam in alio. Accedit dici non posse, cœli formam ob solum motum localem esse animam, vt in superioribus tactum est, & inferius etiam dicetur, tractando de intelligentiis creatis. Vnde, etiam si quis contendat illum motum ita esse naturalem cœlo, sicut sunt alij motus corporum naturalium, nihilominus debet illum motum reducere in authorem cœli, tanquam in eum qui impetum impressit ad illum motum; sicut grauium & leuium dicuntur moueri à generante. Quod si quis negaret, cœlum habere authorem, sed ex se esse, & habere inclinationem & facultatem naturalem ad illum motum, talis error confutandus esset aliis Metaphysicæ principiis, nam ex solo motu physico id fieri non potest, vt infra latius dicemus: quamquam per se incredibile sit, rem quæ indiget motu, vel ad suam perfectionem, vel etiam ad suam actionem, habere ex se esse absque alterius communicatione, seu production.

Ex his ergo satis videtur inductione constare, o-
mnem motum localem corporalem ac physicū re-
quirere motorem seu efficientem causam distinctā
à moto. Ratio autem huius necessitatis primo red-
di potest in illo principio Aristotelis, quod nihil po-
test simul esse in potentia, & in actu. Quod tamen limi-
tandum est, & accommodandum eo modo quo di-
ximus de motu alterationis. Quamquam re vera
adhuc minorem vim habere possit in motu locali
eo quod localis motus, aut terminus eius: per se lo-
quendo, non fit principium, seu virtus, aut actus à
quo procedit similis motus, sed facultas aliqua
motiua superioris rationis ab ipso motu. Effet au-
tem efficax illud principium in corporibus, si ve-
rum esset aliud axioma satis receptum, & Aristoteli
tributum, quod corpus non mouet localiter, nisi motum
etiam

Vide Zimm
ram Theo-
rem 94.

etiam localiter: nam siue ille motus requiratur, vt ratio mouendi, siue vt conditio, iam supponitur, corpus debere esse actu motum, vt mouere possit. Et inde optimè inferitur non posse esse mobile à se, quia non potest simul esse in actu & in potentia. Veruntamen illud axioma non est receptum ab omnibus, & videtur nonnullas instantias pati: nam magnes immotus manens attrahit ferrum, &c. Sed dicendum est dupliciter posse vnum corpus mouere aliud. Primo, per se & immediatè, nihil aliud imprimendo præter motum: & tunc vera nunquam mouet nisi motum localiter. Secundo contingit moueri localiter, præuia alteratione, & hoc modo magnes attrahit ferrum: & tunc quidem contingit vnum corpus manens immotum, mouere aliud. Tunc vero saltem ob eam rationem, quod ille motus sit media alteratione, necessarium erit motorem à mobili distinguere: & ita ratio facta erit efficax in motu locali, vel immediatè ratione sui (vt sic dicam) vel mediatè, ratione alterationis, si mediante illa sit.

xxxviii. Aliam vero rationem adduxit Aristoteles 7. Physicorum, textu 2. vt probet, corpus non posse à se per se primo localiter moueri: quæ in summa hæc est. *Alia Aristoteli ratio examina tur.* Omne quod mouetur, est diuisibile in partes: ergo non potest se per se primo mouere. Probatur consequentia, quia quod mouet se per se primo, nõ quiescit, ex eo quod aliud quiescat, aut mouere definat, nam cum se moueat, non pender ab alio in suo motu. At vero, cum mobile habet partes, quiescente parte eius, vel quiescit totum, & sic non mouebatur per se primo, sed ab ea parte, qua quiescente, moueri delinit: vel adhuc mouetur: & hæc etiam sequitur non se mouere per se primo, sed ab ea parte à qua moueri dicitur, quiescente alia. De qua ratione multa scripta sunt ab expositioribus, multiq; illam existimant esse demonstrationem, vt Alexander, Simplicius, Auerroes, Diuus Thomas: qui differunt. Nam Auerroes putat esse demonstrationem à posteriori tantum: Diuus Thomas autem vult esse à priori, significans diuisibilitatem mobilis esse causam ob quam non possit moueri per se primo. Aliis autem videtur sophistica ratio & inefficax.

xxxix. Et sanè videtur esse æquiuocatio in termino illo *per se primo*. Duobus enim modis intelligi potest aliquid moueri per se primo. Vnus est, quod motus totius mobilis ita conueniat toti, vt à nullo alio pendeat, etiam à partibus. Et hoc sensu rectè probat ratio non posse corpus mouere se per se primo. Sed hoc nil refert ad concludendum, necessarium esse distinctionem inter motorem, & mobile: quia illa dependentia totius à partibus potest esse tantum materialis, & nõ effectiua, nisi fortè respectiue, id est, in quantum vnaquæque pars mouet se ipsam, vt statim declarabitur. Alio ergo modo dici potest aliquid mouere se per se primo, quia secundum omnem suam partem mouet, & mouetur, ita vt nulla pars moueat aliam, neque totum vt sic, sed vnaquæque moueat se ipsam, & ita partialiter concurrat ad motum totius qui ex motibus & motionibus omnium partium cõsurgat. Et quidem, si aliquid se moueat hoc modo, propriissimè diceretur ita se mouere per se primo, vt in eo non distinguatur mouens à mobili. Quod autè non possit aliquid corpus ita se mouere, non potest efficaciter cõcludi prædicta ratione, etiam si vtrumque illius membrum concedatur. Primo enim fieri potest, vt, quiescente parte, totum omnino quiescat secundum omnem suam partem: non quia totum à sola vna parte moueretur, sed quia dum vna pars definit se mouere & quiescere, resistit alteri, & impedit illam ne se moueat: quod non solum in diuersis partibus, sed etiam in diuersis mobilibus videre licet: nam si duo lapides deorsum moueantur, vnus post alium, si prior detineatur, impedit etiam aliū, ne descendat, non quia illum ante moueret sed quia resistit motioni, qua ipse se mouebat. Deinde fieri

potest, vt quiescente parte, non quiescat totum secundum omnem suam partem, sed tantum secundum illam, qua quiescere dicitur, secundum alias vero adhuc moueatur, vt cum, quiescente radice arboris: reliquæ partes agitantur. Et ex hoc etiam non sequitur, quod totum prius moueretur à sola illa parte, quæ adhuc se mouet, sed solum sequitur, illam concurrere ad integrum motum totius simul cum aliis partibus.

Vnde illud axioma: *Quod mouet se per se primo, non quiescit ad quiescem alterius*: duplici distinctione limitandum est. Per se enim verum est, non quiescere vnum mobile quiescente alio à quo non mouebatur: per accidens autem, & quia ponitur impedimentum, fieri potest vt quiescat. Rursus, si illud aliud quod quiescit, non sit omnino extrinsecum, sed pars mouentis & mobilis, rectè fieri potest, vt, quiescente illo, definat moueri totum per se primo, id est, non secundum omnem suam partem, non quia totum nõ se moueret per se primo, sed quia mouebatur partialiter ab illa parte: hæc enim duo inter se non pugnant, vt per se manifestum est. Quod ergo totum vt tota partibus pendeat, non obstat, quo minus motus totius per se primo proveniat ab eodem toto. Et declaratur aperte, nam alias eodem modo probaretur nõ posse corpus per se primo moueri ab alio, quod est aperte falsum: nam cælum per se primo mouetur ab Intelligentia, & terra per se primo mouetur, cum fertur deorsum, licet à generante. Et sequela patet, nam in his etiam verū habet, quod si pars cæli quiesceret, totū quiesceret, vel saltè nõ per se primo moueretur sicut antea: quia motus per se primo totus pender à motu partis materialiter, vt à parte integratè. Sicut cõtrario tota terra per se primo quiescit in centro, & tamen si pars definiret quiescere, totū iam non per se primo quiesceret, non quia totum quiesceret effectiue à parte, sed quia quies totius cõsurgerebat quasi materialiter ex quiesce partis. Et dum tota aqua est frigida, per se primo dici potest tota frigescere, & tamen si pars incipiat calefieri, iam non tota est per se primo frigida, sicut antea, non quia totum actu frigesceret à parte, sed quia frigiditas vt cõueniens per se primo toti, cõsurgerebat quasi materialiter ex frigiditate partium. Ex dependentia ergo motus totius vt per se primo moti, vel mouentis à motu vel motione singularum partium, non potest includi totum moueri à parte nisi partialiter, & (vt sic dicam) respectiue, id est, quatenus vnaquæque pars se ipsam mouet: quæ dependentia non tollit quo minus idem se ipsum moueat. Vnde nõ video, quomodo illo dictum axioma demonstretur. Aliæ ergo probationes adductæ probabiliores sunt.

Tertia assertio de motu spiritualium. vtrum.

Dico tertio: Causa efficiens per motum vel actionem aliquo modo transeuntem, in re spirituali non semper distinguitur in re à causa materiali seu recipiente motum, nisi ad summum, quantum ad rationem agendi & recipiendi. Hæc conclusio præcipue ponitur propter motum localem Angelorum, quem voco aliquo modo transeuntem, quia, quantum est ex ratione talis motus, fieri potest ab vno agente in aliud suppositū: & quia re vera per se non est actus immanens in potentia, per quam proximè efficitur. Hoc ergo motu certum est Angelum, intelligentiā, vel animam separatā posse se ipsam mouere, efficiendo in se motum: nā, vt infra suo loco attingemus, motus quo substantia spiritualis mouetur, non est in alia re distincta, sed in ipsamet substantia qua mouetur. Et est ferè ex terminis euidens, quia res non dicitur moueri per denominationem extrinsecam, sed per veram mutationem realem, quæ aliquam efficientem

anteit causam necessario habere debet, & non aliam nisi ipsammet substantiam spirituales motam, quâd ipsa se mouet. Tunc ergo non potest causa efficiens à recipiente distingui supposito, quia supponimus, idem suppositum se mouere: neque etiam potest distingui in partem per se mouentem & motam, quia non habet partes: ergo ad summum distingui potest ratio efficiendi à ratione recipiendi motum, vel terminum eius. In quo etiam variæ sunt opinioniones: suppono tamen ut probabilius, motum illum immediatè recipi in substantia Angeli, nam sicut corpus per quantitatem est præsens loco, ita Angelus immediatè per substantiam suam non enim habet quantitatem, neque in eo fingi potest aliud accidens, quo mediante sit capax præsentiae localis. Lequor autem de proximo, & immediato subiecto illius præsentiae, quidquid sit, an ad illam actionem requiratur aliqua actio vel contactus virtutis respectu corporis: id enim ad præsens non refert, nam id quod sit in Angelo per modum localem, non est actio in corpore, sed est realis præsentia eius: hæc autem immediatè afficit substantiam Angeli: eadem ergo substantia est ratio recipiendi talem motum, quia in eodem proximo subiecto sunt motus & formalis terminus eius.

XLII. De ratione autem efficiendi illum motum variæ sunt opinioniones, nam quidam ponunt fieri immediatè per voluntatem, vnde supponedo, ut nos supponimus, voluntatem esse rem distinctam à substantia, sit, rationem proximam efficiendi illum motum esse distinctam in re à ratione recipiendi. Qui autè negant potentiam voluntatis distingui in re à substantia, fortasse dicerent actuale volitionem se mouendi, esse proximam rationem efficiendi illum motum, & illam esse à substantia distinctam. Alij autem non existimant voluntatem aut volitionem esse principium proximum ac per se efficiendi motum illum, sed esse peculiarem virtutem motuam, volitionem autem esse applicationem seu imperium illius virtutis motuæ, quæ, sicut in nobis, & aliis animalibus distinguitur ab appetitu, ita in Angelis à voluntate. Illam autem virtutem aliqui existimant non esse in re distinctam à substantia. Iuxta quorum opinionem etiam ratio agendi, & recipiendi hunc motum non distinguuntur in re, sed ratione tantum. Nos autem probabilius existimamus virtutem illam motuam, etiam si credatur in re distincta à voluntate, esse etiã in re distinctam à substantia Angeli, ex generali principio supra posito, quod proxima facultas ad actionem accidentalem in creatura, est accidens à substantia distinctum: & ita concludimus, proximum principium quo efficiendi motum illum, esse in re distinctum à subiecto in quo recipitur. Et ratio est, quia hoc principium est potentia merè actiua, quæ non agit nisi in præsupposito subiecto: ergo requirit in illo potentiam passiuam à se distinctam. Et hoc confirmat definitio illa Aristotelis 9. Metaphysicor. dicentis, Potentiam actiuam esse principium transmutandi aliud in quantum aliud: de qua paulo inferius plura dicemus.

XLIII. Neque contra hanc conclusionem obstat principium illud Aristotelis: Omne quod mouetur, ab alio mouetur: nec rationes quibus ab ipso confirmatur, nam, ut supra notauimus, Aristoteles locutus est de motu Physico & materiali, hic autem motus Intelligentiarum non est huiusmodi, & satis dubia res est, an Aristoteles illum motum cognouerit, vel potius existimauerit Intelligentias esse omnino immobiles. Vnde inductio eius Intelligentias non comprehendit, ut per se constat. Neque etiam illa ratio, quæ supponit mobile esse diuisibile in partes. Ratio autem alia, quod non possit res simul esse in potentia & in actu, optime hic dissoluitur per distinctionem de actu virtuali & potentia formali: & ad summum probat distinctionem principij quo agendi à subiecto

recipiente. Angelus enim existens in coelo est in potentia formali ut sit in terra: actu tamen habet virtutem qua possit se mouere, & facere præsentem terræ. Neque hic habent locum limitationes supra positæ, cum quibus diximus illud principium esse verum etiam de actu virtuali: nam vna limitatio erat ut intelligeretur respectu motus Physici: hic autem motus de quo agimus, non est Physicus. Alia vero, scilicet quod oporteat rem esse in præternaturali statu, hic non est necessaria, quia in hoc superant res viuentes eas quæ non viuunt, quod possunt se mouere etiam quando in suo naturali statu existunt: & ideo in eodem possunt habere actum virtualem simul cum potentia formali ad aliquem motum.

Vnde ex discursu hactenus facto licet colligere tres ordines rerum se mouentium localiter aliquo modo à principio intrinseco. Primus est earum quæ solum ita mouentur quando sunt in præternaturali statu, & in his licet principium motus in eis sit, non tamen ut earum proprium, sed ut instrumentum seu virtus alterius: & huiusmodi sunt res inanimatæ. Aliæ vero sunt res quæ propriè se mouent à principio intrinseco ut sibi proprio, non tamen perfectè, & per se primo, sed per vnâ partem mouendo aliam, & ita quasi per accidens mouendo totum; & ad summum possunt vnâ sui partem per se primo mouere, illam scilicet quæ est veluti fundamentum motus aliarum. Et huiusmodi sunt viuentia corporea. In tertio vero, & superiori ordine sunt res quæ non solum se mouent per intrinsecum principium ut proprium, sed etiam se per se primo mouent secundum se totas quia non habent partes, & ideo in eis principia agendi & recipiendi ut quod; distingui non possunt, sed ad summum principia quibus. Estque hoc consentaneum perfectioni harum rerum, quia inter creaturas viuentes perfectissimum gradum possident.

Quarta assertio de actionibus immanentibus.

XLV. Dico quarto: In causa efficiente actum immanentem non solum non distinguuntur semper principia ut quod agendi, & recipiendi, verum potius non semper necesse est in re distingui principia ut quo, licet sæpè ita accidat. Prima pars huius assertionis est manifesta, sequiturque ex ipsa ratione actionis immanentis: recipitur enim in ipso operante, & ideo necesse non est ut suppositum agens distinctum sit à recipiente, neque etiam ut secundum diuersas partes agat & recipiat. Tum quia sæpè non habet partes, tum etiam quia hæc actio in eadem potentia recipitur à qua elicitor, & ideo etiam in supposito habente partes sit, & recipitur in eadem parte. Atque hinc reddi potest ratio in generali secundæ partis conclusionem, nam cum actio immanens non solum in eodem supposito, sed etiam in eadem potentia elicente maneat, nil vetat, quo minus etiam in proximo principio quo, agente & recipiente illam, non inueniatur in re distinctio.

XLVI. Vt autem hæc pars & tota conclusio declaratur amplius, & probetur, oportebit magis in particulari has actiones immanentes distinguere, & quomodo in singulis assertio locum habet, declarare. Omnes igitur hæ actiones aut ad cognitionem pertinent aut ad appetitum: & esse possunt vel in parte rationali, vel in sensitiua. Rursus in omnibus illis considerari potest vel principium quo principale seu substantiale, vel proximum seu accidentale. In his ergo actionibus quatenus sunt in parte sensitiua facile distingui potest principium quo principale agendi & recipiendi, nam illud est anima, ut ex definitione animæ manifestum est: hoc vero est corpus. Nam iuxta veram doctrinam, hæ operationes sensitiuæ, cum materiales sunt, recipiuntur in corpore, vel in

XLIV.
Rerum ab
intrinseco
localiter se
mouentium
tracordin-
mes.

XLV.

XLVI.

corpore

toto composito ratione materiae. Prout vero hæc operationes reperiuntur in parte intellectuali, nõ distinguitur in his principale principium agendi & recipiendi, nisi tantum ratione, nam utrumque munus exercet eadem substantia simplex Angeli vel animæ. Quod enim quidam aiunt, in ipsamet substantia distingui illa duo, quia agit per esse tanquam per actum, & recipit per essentiam tanquam per potentiam: & & falso supponit distinctionem in re inter esse & essentiam actuale; & illa etiam admissa, non consequenter dicitur; nam supposita illa opinione, esse non est ratio agendi, sed est conditio sine qua essentia non ageret: similiter autem est conditio, sine qua essentia non reciperet operationem: ipsa autem essentia existens seu habens talem conditionem, est principium agendi, & recipiendi talem operationem. Vnde in anima Christi, etiam si, iuxta illam sententiam nõ habet esse existentia creatum, nihilominus principium principale eliciendi intellectionem creatam, nõ est ipsum esse increatum, sed substantia ipsius animæ secundum proprium esse essentia.

XLVII.

In cognoscitur operatio in agendo, ratio agendi a re operandi distinguitur.

Intellectio nõ non sola species, sed intellectus eius efficitur.

At vero in principio proximo, & accidentali, alia ratio esse videtur de actionibus cognoscendi, quam de actionibus appetendi tã in rationali parte, quam in sensitiva. Nam in actionibus cognoscendi, semper autem se semper distinguitur proximum principium agendi, a principio proximo recipiendi. Ratio est, quia ad efficiendam hanc actionem præter facultatem vitalem requiritur species supplens vicem obiecti, & loco illius concurrens ad actum. Et ita principium agendi est potentia ut informata specie, principium autem recipiendi est sola potentia, quia obiectum seu species eius non iuvat ad recipiendum, sed solum ad agendum, quare distinguitur aliquo modo principium proximum agendi & recipiendi. Dico autem aliquo modo, quia non distinguitur nisi ut includens, & inclusum: est enim probabilis opinio eorum, qui existimant, totum rationem agendi esse speciem, & potentiam esse solum rationem recipiendi, quam merito impugnat Scotus in secundo distinctione 3. quæst. 8. immerito tamen eam tribuit Divo Thomæ, qui nullibi eam infinuavit: estque valde probabilis, quia actus vite necessarius esse debet actui ab intrinseca facultate vitali. Certum ergo est, eandem cognoscitivam potentiam, in qua proxime recipitur actus cognoscendi, esse simul principium proximum efficiendi eundem actum: differt tamen, quia recipiendi est adæquatum principium, proximum, non tamen agendi, sed simul cum specie iuxta probabiliorum doctrinam, de qua videri potest Capreolus in 2. distinct. 3. quæst. 2. & Scot. in 1. d. 3. q. 7. A. Egid. & Ferrar. locis statim citandis.

XLVIII.

In intellectu agens quod Angelus intelligit, quod distinctio a re agendi a recipiendi.

Solum asserri potest instantia de actu illo, quo Angelus se videt absque iuvamine speciei per suam substantiam, iuxta veriorum sententiam, licet alii aliter sentiant, ut infra videbimus tractando de intelligentiis: intellectio ergo illa idem habet adæquatam principium agendi & recipiendi, nimirum substantiam & intellectum Angeli. Fortasse quis respondeat illud actum tribui generanti seu auctori naturæ, eo quod merè naturalis sit, & ad convenientem naturam statum à primo instanti creationis ab intrinseco necessarius. Sed hæc attributio in propriis actibus vitalibus non videtur adeo extendenda, præsertim loquendo in rigore physico, nam moraliter facilius potest usurpari, ut paulo post dicam. Itaque non censio inconueniens, illud admittere in his actibus si necesse sit, ut in assertionem significavi, & statim magis declarabitur. In illo tamen actu non est tam absoluta necessitas, sed aliqua distinctio in re intelligi potest inter principium proximum efficiendi, & recipiendi illud actum, nam cum substantia Angeli ad alias intellectiones vno tantum modo concurrat, scilicet ut principium principale, ad illam concurrat duplici modo seu titulo, scilicet ut principale principium, & ut ob-

iectum, ac veluti ultima forma sui intellectus in esse intelligibili. Atque ita principium proximum illius actus, nõ est, sola potentia intellectiva sed ut constituta suo modo in actu primo, per suam substantiam sibi coniunctam in ratione obiecti intelligibilis actu. Potentia vero proxime receptiva, ac tota ratio recipiendi illum actum, est solus intellectus; neque sub hac ratione habet substantia maiorem concurrentem ad illum actum, quam ad alios. Ita ergo sit, ut etiam in eo actu adæquatum principium proximum agendi & recipiendi distinguatur, ut includens & inclusum.

De actionibus vero appetitus & voluntatis specialis est difficultas, quia hæc potentia non indigent speciebus, & ita videntur per suas solas entitates esse principia agendi & recipiendi suos actus. Propterea dicunt aliqui ad actus appetitus concurrere effectivè cognitionem obiecti. Ita Soncinas 9. Metaphys. quæst. 10. 1. & 13. quod etiam multi Theologi tenent, ut latius traditur in 1. 2. Hæc tamen sententia mihi non probatur: existimo enim notitiam obiecti solum concurrere ad actum appetitionis ut conditionem necessariam per modum applicationis obiecti: quia voluntas non movetur nisi à bonitate obiecti. Quapropter, si motio illa ut est ab obiecto, nõ est effectiva, ut re vera nõ est, sed finalis & Metaphorica, quod etiam Soncinas facit supra quæst. 12. & alii, ut est à cognitione non est cur sit effectiva: quia presentato obiecto bono non indiget appetitus extrinseco agere ut feratur in illud, sed ex naturali inclinatione ferri potest, seu potius anima, ut vivens per illam.

Alii dicunt appetitionem finis, quamvis à sola voluntate fiat, esse tamen tribuendam generati seu auctori naturæ, appetitionem autem mediorum non fieri à voluntate sola, sed mediata appetitione finis, recipi autem in sola voluntate. Atque hac ratione distingui in hoc actu principium agendi & recipiendi. Nam vel ipsa principia interna distincta sunt in realiquo modo, vel certe si in ipso agente proximo distinguntur, actio tribuitur extrinseco agenti. Ita sentiunt de intentione finis Thomistæ, Caietanus 1. 2. quæst. 9. art. 4. Ferrar. 3. contra Gent. ca. 59. vbi D. Thom. id significat, & Capreol. in 2. distinct. 25. & ibidem Egid. quæst. 5. Sed licet hæc attributio secundum quandam moralem considerationem sustineri possit, eo quod homo non ita se movet moraliter in intentione finis velic, sicut in consultatione & electione mediorum, de quo alias, tamen quoad realem efficientiam non videtur probanda, neque negandum, quin homo ipse sit qui propria virtute, & non ut instrumentum alterius efficit intentionem finis maximè in actibus contentis intra ordinem naturæ, quos voluntas propria virtute elicit cum solo concursu generali: non ergo potest hæc actio magis tribui Deo quam calefactio ignis. Præsertim quia non solum est actio vitalis, sed etiam sæpè est libera, vnde nullo modo fit per naturalem resultantiam, neque est debita secundum illum connaturalem statum quem res postulat in instanti suæ generationis.

Quapropter merito Scotus in 2. distinctio. 25. & Henricus quodlib. 9. quæst. 5. & alii negant illum actum esse tribuendum generanti. Idemque dicendum est de multis aliis simplicibus actibus, quos voluntas elicit ex se sine alio priori actu, ut est desiderium, aut complacentia, vel simplex amor alicuius boni cogniti. Accedit quod discursus ille non habet locum in appetitu sensitivo, qui non operatur propter finem formaliter: vnde in eo nõ est electio propria, quæ ex intentione finis, ut ex proxima ratione agendi, procedat, sed omnes actus appetendi proxime procedunt ex ipsa naturali inclinatione talis appetitus: ergo vel dicendum est omnes actus huius appetitus tribui generanti, quod est ridiculum vel certe fatendum est eandem omnino potentiam per

se ipsam esse principium proximum agendi & recipiendi talem actum. Atque ita concedunt Scotus, Henricus & alii supra citati, & Iacobus Antonius Andr. 9. Metaph. quæstion. 1. Nec video quid incommodi inde sequatur, ut propter illud vitandum, Soncinas, lauellus, & alii tam scrupulose inquirant in omni potentia agente & recipiendi aliquod comprincipium agendi, & non recipiente, ideoque confugiant ad efficientiam notitiam respectu amoris: quæ si aliis rationibus non ostenditur necessaria, ob hanc causam immerito asseritur. Nullum enim aliud incommodum ipsi afferunt, nisi quod idem secundum idem, esset agens & patiens, & consequenter secundum idem esset in potentia & in actu, quæ est implicatio contradictionis. Hoc vero inconueniens, si superius dicta considerentur, & recte intell'gantur, nullum est: nam eandem facultatem esse in actu primo & in potentia ad actum secundum immanentem, nulla est repugnancia, quia actus primus non includit formaliter secundum, sed virtutem ad elicendum illum, quam potest habere eadem facultas quæ est potentia receptiua eiusdem actus: estque hoc consentaneum naturæ talis actus, cum sit immanens: & hoc est quod alij dicunt, eandem, scilicet, facultatem esse posse simul in actu virtuali, & in potentia formali. Unde sicut eodem actu secundum rem constituitur res actu agens & recipiens: & sicut eadem res est actio & passio secundum diuersas habitudines, ita eadem facultate secundum rem potest suppositum constitui in ratione agentis & patientis in potentia: quare in hoc sensu non est inconueniens quod idem secundum idem constituat agens & patiens, si cum proportionem sumatur, id est, utrumque in potentia, vel utrumque in actu, & illud secundum idem, tantum reduplicet vel designet eandem rem, non vero eandem habitudinem, seu eandem rationem formalem conceptam, ac præcisam mentis operatione.

Corollaria superioris doctrinæ, & formalis quæstionis resolutio.

III. Ex his quæ hæcenus diximus, ut quæstioni propo-
sita formaliter & vniuersè respondeamus, sequitur primo non esse de ratione aut necessitate causæ agentis ut sic, quod distinguatur supposito à patiente. Hoc iam in principio suppositum est & probatum, & ex toto discursu facto euidentius constat. Unde, si in aliquibus necessaria est talis distinctio, id non prouenit ex generali ratione causæ efficientis, sed ex speciali ratione talis causæ. Ut, verbi gratia, in efficiencia per substantialem generationem necessaria est suppositalis distinctio (ut ita dicam) inter agens & patiens, quia necesse est ut differant in esse simpliciter, & in substantialibus formis: eademque distinctio necessaria est inter quodcumque generans & genitum, quia idem suppositum non potest generare se ipsum, eo quod ad generandum necessario supponatur. At vero ad nutritionem seu ad substantialem aggenerationem, si consideretur patiens in initio actionis seu alterationis, etiam esse debet suppositum distinctum, quia necesse est ut sit substantia dissimilis: in ipso autem instanti aggenerationis non est iam suppositum distinctum, sed non pars eiusdem suppositi: quia per illam actionem conuertitur, & vnitur præexistenti supposito. Causa vero efficiens per accidentalem actionem vel motionem, in rebus inanimatis solet esse supposito distincta, maxime quando patiens mouetur per se primo, id est, secundum omnem suam partem, tamen id non prouenit ex necessitate causæ efficientis ut sic, sed ex imperfectione, & propria conditione rerum inanimatarum, ut declaratum est. Similiter obseruare oportet, hoc esse intelligendum de causa particulari & per se, nam si sit sermo de causa prima & vniuersali, clarum est debe-

re esse supposito distinctam ab effectu, & à subiecto patiente, si per mutationem agat, quia non potest agere in se ipsam, eo quod purus actus sit. Et similiter si causa sit per accidens, & remota, id est, quæ produxit proximam causam, ei quæ dedit virtutem agendi, sic etiam erit suppositum distinctum, quia supponitur, substantialiter produxisse causam proximam. Unde axioma illud Aristotelis; *Omne quod mouetur, ab alio mouetur*, quamuis intellectum de proximo mouente & per se, non semper verificetur de alio supposito, tamen indifferenter intellectum de aliquo mouente, siue proximo, siue remoto, particulari aut vniuersali, semper innuenietur quodlibet mobile moueri ab aliquo supposito distincto, vel (ut terminis Metaphysicis vtamur) quodlibet patiens pati ab aliquo efficiente suppositaliter distincto. Hoc tamen demonstrari non potest per medium purè Physicum, sed per Metaphysicū, scilicet quia nulla causa agens particularis habet à se virtutem agendi, sed ab alio supposito, neque etiam potest per se agere sine concursu superioris causæ, ut infra constabit ex his, quæ de Deo & prima causa dicemus.

Secundo sequitur ex dictis, non esse de ratione aut necessitate causæ efficientis ut sic, quod distinguatur à patiente secundum diuersas partes substantiales, siue essentielles, siue integrales, sed in agētibus, in quibus hæc necessitas reperitur, id prouenire ex peculiari aliqua ratione, non ex vi efficientiæ ut sic. Hæc omnia constant ex dictis, nam prior pars in tertia & quarta conclusione demonstrata est, reliquæ in superioribus. Quod enim in viuētibz materialibus requiratur distinctio partium integran-
tium ad se mouendum prima actione vitali, quæ est per nutritionem, prouenit primo ex ratione alterationis materialis, quæ ibi interuenit, secundum quam non potest idem agere in se ipsum, nec simile in simile, ut dicitur primo de generatione, text. 48. eiusque ratio in prima & secunda assertione declarata est: prouenit secundo ex aggeneratione substantiali, non enim potest eadem pars se ipsam substantialiter formare, ut per se constat. Tertio prouenit ex eo quod ad verum augmentum necesse est nouam quantitatem addi præexistenti, quia non potest eadem pars per suam solam quantitatem augere se ipsam. Unde eo modo, quo in rebus inanimatis potest inueniri augmentum imperfectum per iuxtapositionem, necesse est, ut secundum diuersas partes fiat actio. Idemque est de alteratione, si contingat rem inanimatam alterare se ipsam, ita ut ei tribuatur actio: solum enim accidere potest secundum diuersas partes, si contingat esse inæqualiter affectas, quod est per accidens in huiusmodi rebus. Rursus, quod in animalibus se mouentibus localiter id fiat per distinctionem partis integran-
tis mouentis & motæ, non prouenit ex ratione efficientis aut mouentis ut sic, sed ex eo quod tale efficiens, & tale viuens est imperfectum: & ideo non participat intrinsecam & naturalem vim ad mouendum se totum per se primo; quod fortasse etiam prouenit ex materialitate ipsius corporis, quod non potest ita moueri ab anima, sed per partes, & diuersa organa seu instrumenta. Hinc tamen sit probabile, non repugnare huic viuēti, quod aliquam sui corporis partem integran-
tem possit per se primo mouere, id est, non per aliam priorem partem integran-
tem, sed per se ipsam. Tamen in illa parte, & in vniuersum, in omni agente materiali distinguuntur essentialia principia agendi & patiendi, quod non prouenit ex præcisa ratione efficientis causæ particularis ut sic, sed ex particulari imperfectione substantiæ materialis, quæ non est actiua secundum se totam, sed tantum ratione formæ.

Tertio sequitur ex dictis, non esse de ratione causæ efficientis ut sic, ut ratio agendi & patiendi sint in re distinctæ, vel subiecto, vel entitate integra, aut partiali, sed quotiescunque id reperitur (quod est frequens)

LIII.
Ex dictis illatio.

LIV.

frequens) prouenit ex aliqua particulari ratione. Hoc etiam totum patet ex dictis: nam hæc conditio interdum deest, ergo non est per se, & vniuersaliter necessaria ex vi efficientiæ. Igitur, quod ratio agendi, & patiendi subiecto distinguantur, ibi solum necessarium est, vbi actio, vel à supposito distincto, vel per partes realiter distinctas exercenda est, & inde prouenit illa necessitas. Quæ quidem necessitas vniuersalis est in actione vniuersa, ex illo principio, quod idem non possit simul esse in actu & potentia. In actione autem æquiuoca non ita vniuersaliter vrget illud principium, neque aliud quod vniuersale sit, & ideo in diuersis causis ex diuersis principiis oritur, vt explicatum est. Rursus, quod illa principia agendi & patiendi debeant esse re distincta in tota sua entitate, etiam contingat esse in eodem subiecto, & in eadem parte integrali eius, vel ex eo prouenit, quod principia illa sunt substantialia, & propria rerum materialium, nimirum materia, & forma, vel certe, si sint accidentalia principia, præsertim illud, quod est ratio agendi, id prouenit ex eo, quod actio non est immanens, sed ex suo genere est transiens, vt patet in motu grauis, quatenus grauitas consideratur vt principium actuum eius. Et idem à fortiori est in motu cordis, & clarius in motu angeli se mouentis. Præterea quod principium proximum agendi & patiendi, cum nec subiecto, nec entitate integra distinguuntur, saltem differant in re aliqua, quam includit principium agendi, & non patiendi vt sic, inuenitur in quibusdam agentibus actione immanenti, non tamen prouenit ex communi ratione agentis vt sic, vt ex dictis constat, neque etiam ex communi ratione actionis immanenti vt sic, quia nulla est ratio, cur actio immanens vt sic illam distinctionem postulet, imo quodammodo magis erit immanens, si in eodem omnino principio maneat, à quo proximè elicitur. Prouenit ergo ex eo quod talis actio fit per quandam assimilationem, & ideo requirit ultra intrinsecam facultatem, principium proprium talis assimilationis. Atq; ita relinquitur, vt in actione immanente quæ illam assimilationem non requirit, neq; ex alia particulari conditione sua postulat aliquod principium coadiuuans per modum efficientis, sed solum concurrens in genere finis aut formæ extrinsecæ: respectu (inquam) talis actionis non oporteat principium agendi esse in partiali etiam entitate distinctum à principio recipiendi. Et est sanè hic modus agendi satis consentaneus voluntati, tum ob libertatem eius, tum ob communem rationem appetitus, ad quem spectat vt ex sola sua inclinatione & efficacia ferri possit in obiectum sibi propositum. Posset autem hic considerari nonnulla diuersitas, in principio agendi & recipiendi actum appetitus, nam, vt supra dixi, ad actum vitæ concurrunt effectiue & immediatè in suo ordine, non tantum potentia, sed etiam substantialis forma: at vero ad recipiendum actum proximè & immediatè videtur concurrere sola potentia. Sed hæc differentia & est incerta, nā fortasse accidens, & maximè actus vitalis, non solum attingit, inherendo, potentiam accidentalem, sed etiam ipsam substantiam. Et quidquid in hoc asseratur propter alias rationes, propter præsentem causam non est necessariū, quia re vera nullus est inconueniens, quod eadē facultas, quæ est proximum principium suscipiendi actum immanente, sit per se ipsam sufficienter constituta in actu primo, tanquam sufficiens principium proximum effectuum eiusdem actus.

LV. Non desunt tamen nonnullæ obiectiones contra. *Contra præ-* vltimam partem huius resolutionis. Prima ac prædicta obie- *dicta obie-* cipua sumitur ex Aristotele 9. Metaphys. tex. 2. vbi *ctio prima.* dicit, Potentiam actiuam esse principium transmutationis in alio, vt aliud est: ergo repugnat potentiam actiuam adæquatè esse principium transmutandi se ipsam. Vnde statim subdit, Potentiam patiendi esse principium

transmutationis passiue ab alio, in quantum aliud est. Et 5. Metaphysicæ, cap. 11, text. 17. eodem modo definit potentiam agentem & patientem: ergo ex præcisa ratione agentis & patientis requiritur distinctio inter causam quoad principia agendi & patiendi. Vnde Aristoteles de Generat. cap. 7. magnam absurdum existimant, quod idem à se ipso patiatur. Et 1. Metaphysicæ, cap. 3. hoc ponit principium: Neque id, quod subicitur, suam ipsius mutationem efficit: & hoc dicit fuisse initium inueniendi causam efficientem distinctam à materiali. Secunda obiectio, & vulgaris, est, quia idem non potest referri realiter ad se ipsum, sed causa efficiens refertur realiter ad effectum: ergo non potest idem secundum rem agere in se ipsum. Et confirmatur, nam si secundum eandem rem est simul in potentia actiua & receptiua, cur non semper se immutet? Confirmatur secundo, quia agens debet approximari passo: idem autem non potest sibi ipsi secundum idem approximari.

Ad loca Aristotelis responderi potest primo, in illis definitionibus loqui de potentia pure actiua, & pure passiua, præter eas vero dari quasdam potentias simul actiuas & passiuas: de quibus procedit doctrina data, quando sunt completè actiuæ suorum mutabilium actuum. Vnde secundo dicitur, Aristotelem lib. 5. primo Metaphysicæ idem magis declarasse, cum dixit, Potentiam actiuam esse mutationis principium in alio, aut quatenus aliud est. Et hoc modo dici potest voluntas, quatenus efficit suum actum, esse principium agendi in se non quatenus actiua est, sed quatenus est in potentia. Verius autem existimo, Aristotelem esse locutum de transmutationibus physicis, quæ per actionem transeunt sunt, vt latius infra ostendam, tractando de potentia, prout est specis qualitatis. Et de eadem mutatione loquitur Aristoteles in primo de Generatione, disputat enim ibi de illa mutatione quæ ad generationem & corruptionem tendit. Similiter loquitur in primo Metaphysicæ, vbi in vniuersali loquitur, quomodo est euidenter materiam & efficiens in generationibus & mutationibus physicis non concurrere in eandem causam. Ad primam rationem respondetur, relationem realem non esse inter agens & passum, sed inter agens & effectum: & hoc modo, etiam aliqua potentia agat in se ipsam: agit tamè effectum distinctum à se: inter quem & ipsam potest esse relatio realis. Ad primam confirmationem respondetur, si potentia naturaliter agat, ideo non semper agere, quia non semper habet obiectum applicatum, quo indigeret vt coefficiente, sed in alio genere causæ, finalis, vel formalis extrinsecæ: sicut ignis non potest agere sine combustibili, non quia illo indigeat vt coefficiente, sed vt materia. Si autem causa sit libera, etiam si reliqua omnia sint applicata, potest non agere, solū ex naturali perfectione sua. Ad secundam confirmationem respondetur, identitatem esse summam, vel eminentiorem propinquitatem, si aliqui non desit virtus ad agendum, & capacitas ad recipiendum.

SECTIO VIII

Utrum causa efficiens debeat esse simul coniuncta, vel propinqua passo vt agere possit.

Ecce questio tractatur ex professo ab Aristotele de moribus physicis in 7. Physicæ. c. 2. tamen questio vniuersalior est; ac proprie Metaphysica, completitur enim omnem efficientem causam. Vnde à Theologis tractari solet tam de Deo 1. part. quest. 8. & in 1. distinct. 37. quam de angelis 1. part. quest. 52. & 1. distinct. 37. & in 2. distinct. 2. nos autem hic agimus de causis finitis, nam de Deo postea dicemus. Tractatur autem questio de actione transeunte, quia vna res agit in aliam, nam in immanente,